

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM
AJALUGU
2010
Hindamisjuhend

- Eksamitööd hinnatakse ainult täispunktides.
- Avatud küsimuste puhul on õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on selliste ülesannete puhul toodud vastuste näited, mida pakuvad kinnitatud õpikud. Iga sisult õige vastus tuleb lugeda õigeiks.
- Arutluse hindamiskriteeriumid on esitatud osaoskuste kaupa ning need tuleb kanda eksamitöö lk 2 olevasse tabelisse.
- Hindeskaala

68–75 punkti (90 – 100 %)	hinne 5
53–67 punkti (70 – 89 %)	hinne 4
34–52 punkti (45 – 69 %)	hinne 3
15–33 punkti (20 – 44 %)	hinne 2
0–14 punkti (0 -19 %)	hinne 1

I OSA. ARUTLUS. 15 P

Arutlust hinnatakse 15 punktiga. Õpilane peab valima pakutud teemadest ühe. Kui ta on kirjutanud mitmel teemal, siis hinnatakse neist ühte. Abistavate küsimuste kasutamine arutluse kirjutamisel ei ole kohustuslik. Hinnatakse ainult teemakohast arutlust.

Töö struktuur (2 punkti)

- 0 – töö ei ole struktureeritud, esitatud on ainult teemaarendus;
- 1 – töö on struktureeritud, kuid ülesehitus ei ole loogiline: puudub sissejuhatus või kokkuvõte;
- 2 – töö ülesehitus on tervik (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teema avamine ja analüüs (4 punkti)

- 0 – töö ei ole teemakohane, tekstis esitatu on seostamata või on alla nõutava pikkuse;
- 1 – töö vastab teemale, kuid on lihtsakoeline jutustus;
- 2 – teema on avatud pealiskaudselt ja ühekülgset, põhineb valdavalt näidetel;
- 3 – teema on avatud piisavalt, töö on kirjeldav-jutustav;
- 4 – teema on avatud põhjalikult, analüüs põhineb võrdlusel, põhjus-tagajärg seostel.

Ajastu tundmine, orienteerumine ajas (2 punkti)

- 0 – õpilane asetab sündmused valesse ajajärku;
- 1 – õpilane orienteerub ajastus, ajab segamini sündmuste toimumise järjekorra või toob sisse mõned käsitletavas ajas mitte toimunud sündmused;
- 2 – õpilane orienteerub ajas adekvaatselt.

Faktid (3 punkti)

- 0 – töös on rasked factivead, näiteid/fakte pole esitatud;
- 1 – faktid pole teemaga seotud, töös on mõned kergemad factivead;
- 2 – esitatud on üksikud teemaga seostatud faktid;
- 3 – fakte on esitatud piisavalt.

Järeldused ja hinnangud (2 punkti)

- 0 – järeldused ja hinnangud puuduvad, ei ole teema- või asjakohased;
- 1 – kirjutajal on oma seisukoht, kuid seda ei ole põhjendatud;
- 2 – kirjutajal on oma seisukoht, mis on argumentide ja näidetega põhjendatud.

Õigekiri ja stiil (2 punkti)

- 0 – teksti sõnastus ja õigekiri on puudulik, esinevad tõsised kirjavead;
1 – esineb üksikuid sõnastus- ja õigekirjavigu;
2 – teksti sõnastus ja õigekiri on korrektsed.

I. RAHVUSVAHELINE OLUKORD 1918–1939. 12 P

1. Versailles' rahuleping ja Saksamaa. 5 p

1.1. Leia märksõnade hulgast Versailles' rahulepingu sätted ja sätete rikkumised 1930-tel aastatel ning kirjuta näite ees olev **number õige valdkonna reale**. 3 p (5 õiget 3 punkti, 3–4 õiget 2 punkti, 2 õiget 1 punkt)

Versailles' rahuleping	Valdkond	Versailles' rahulepingu rikkumine
	Territoorium	5
3	Sõjavägi	1
4	Majandus	2

1.2. Miks asutati Rahvasteliit? 1 p

Võimalike riikidevaheliste tülide rahumeelseks lahendamiseks (ilma sõjalise sekkumiseta).
Rahvusvahelise majandusliku ja kultuurilise koostöö arendamiseks.

1.3. Kas Rahvasteliit täitis oma eesmärgi? Tähista oma seisukoht ristiga ja põhjenda seda. 1 p
(1 punkti annab vastus koos põhjendusega)

Ei X

Põhjendus: Rahvasteliit ei suutnud ära hoida Teise maailmasõja puhkemist.

Kui õpilane põhjendab veenvalt JAH vastust, võib seda hinnata punktiga.

2. Töö fotoga. Vasta küsimustele foto ja oma teadmiste põhjal. 4 p

2.1. Kumb fotodest iseloomustab USA majandust 1920., kumb 1930. aastatel? Põhjenda oma valikut. 2 p (1 punkti annab vastus koos põhjendusega)

USA majandust 1920. aastatel iseloomustab foto number 2

Põhjendus: Fotol olev konveierliin oli üks Ameerika majandusliku õitsengu põhjustest. 1920. aastaid iseloomustasid kaupade hulgitootmine, tarbimise kasv.

USA majandust 1930. aastatel iseloomustab foto number 1

Põhjendus: Tööpuudus oli 1930. aastate majanduskriisi ajal iseloomulik nähtus. Supiköögid olid mõeldud eelkõige töötutele inimestele.

2.2. Miks puhkes USA-s majanduskriis? Nimeta kaks põhjust. 2 p

Kaupade ületootmine, ebamajanduslik käitumine, võeti liialt laene jne

3. Rahvusvaheline olukord 1918–1939. 3 p

3.1. Mida tähendavad Anšluss, Münchener kokkulepe ja MRP pakt? Vali etteantud vastuste hulgast õige selgitus ja kirjuta selle number tabeli õigesse lahtrisse. 2 p (3 õiget 2 p, 2 õiget 1 p)

1 Austria liitmine Saksamaaga

2 Saksa väed sisenesid Reini piirkonda

3 Sudeedimaa liitmine Saksamaaga

4 Mittekallaletungileping ja selle juurde kuuluv salajane lisaprotokoll

5 Üldise sõjaväekohustuse sisseseadmine

Anšluss	Münchener kokkulepe	Molotovi-Ribbentropi pakt
1	3	4

3.2. Milline sündmus ülesandest 3.1. oli sinu arvates kõige olulisem Teise maailmasõja vallapästmisel? Selgita sündmuse mõju. 1 p (*Sündmuse nimetamine koos selgitusega 1 p*)
Sündmus: MRP

Selgitus: NSV Liidu ja Saksamaa mittekallaletungilepingu olulisemaks osaks oli salajane lisaprotokoll, kus diktaatorid piiritlesid oma huvipiirkonnad Ida- ja Kesk-Euroopas. MRP sõlmimine tähendas, et uus maailmasõda võis alata. Hitler sai kinnituse, et NSVL ei takista tema agressiooni, vaid aitab sellele isegi kaasa. NSVL sai Saksamaaga ühise piiri, et teda ootamatult rünnata. Saksamaa tegevuse varjus alustas ka Punaarmee naabermaade anastamist.
Sündmus: Anšluss

Selgitus: Hitleri eesmärgiks oli Suur-Saksamaa loomine. 1938. a kevadel hakati seda ideed ellu viima. Esmalt okupeeriti Austria. 13. märtsil 1938 marssisid saksa väed riiki ja järgmisel päeval teatati Austria liitmisest Saksamaaga, mis sai tuntuks kui anšluss. Anšluss näitas, et lääneriigid on valmis tegema Saksamaale järeleandmisi. Hitler nägi, et Esimese maailmasõja järgsete piiride muutmine (ja isegi ühe suveräänse riigi kaardilt kaotamine) ei too kaasa kolmandate riikide sekkumist.

Sündmus: Münchener kokkulepe

Selgitus: Hitleri teiseks ründeobjektiks oli Kesk- ja Ida-Euroopa ainus demokraatlik riik Tšehhoslovakkia. 1938. a septembris nõudis Hitler Tšehhoslovakkialt Sudeedimaa loovutamist (kus elasid sakslased) ja ähvardas keeldumisel sõjaga. 29. septembril 1938 sõlmisid Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Saksamaa Münchenis kokkuleppe, mis kohustas Tšehhoslovakkia Sudeedimaa loovutama, kuid tagas ülejäänud Tšehhoslovakkia puutumatus. 1939. a kevadel kuulutati Tšehhimaa Saksa riigi kaitse ja kontrolli all olevaks ja Slovakkias moodustati Saksamaast sõltuv vasallriik. Müncheni kokkuleppe sõlmimine julgustas Saksamaad valdusi laiendama. Hitler nägi, et Euroopa suurriigid on valmis kolmanda riigi (Tšehhoslovakkia) huve ohvriks tooma, et sõda vältida ja see julgustas esitama uusi nõudmisi.

II. TEINE MAAILMASÕDA. 12 P

1. Teise maailmasõja põhjuseks peetakse Esimese maailmasõja võitjate poolt rahu sõlmimisel tehtud vigu. Too üks näide. 1 p

Versailles'i süsteem osutus ebapüsivaks. Rahvasteliit ei tulnud oma ülesannetega toime: sõjakaid suurriike ei suudetud ohjeldada. Paljud sakslased sattusid elama väljapoole kodumaad. Mitmed Esimese maailmasõja järel muudetud riigipiirid tekitasid naabrite vahel pingeid: Poola ja Leedu, Ungari ja Rumeenia, Jugoslaavia ja Itaalia, Saksamaa ja Prantsusmaa, Saksamaa ja Poola jne.

2. Töö dokumendiga. Vasta küsimustele dokumendi ja oma teadmiste põhjal. 3 p

2.1. Mis lepingust on antud väljavõtte? 1 p

Baaside leping (28. september 1939). Vastastikuse abistamise leping.

2.2. Mis kohustuse võtab endale lepinguga Eesti Vabariik? 1 p

Annab NSV Liidule õiguse rajada Eestisse sõjaväebaase, ei sõlmi liite NSV Liidu vastu.

2.3. Kas Eesti kaotas selle lepingu tagajärjel iseseisvuse? Tähistage oma seisukoht ristiga (X). 1 p

Jah

Põhjendus: Eesti sattus NSV Liidu mõju alla, minetas võimaluse sõjalist vastupanu osutada, kaotas järgmisel aastal iseseisvuse ja liideti NSV Liiduga.

Ei

Põhjus: Eesti Vabariigi suveräänsus oli pärast Baaside lepingu allkirjastamist piiratud, kuid NSVL ei sekkunud kuni 1940. aasta suveni Eesti Vabariigi siseasjadesse. Kuni 1940. aasta juunini oli võimul viimane seaduslik valitsus eesotsas Jüri Uluotsaga.

3. Mis sündmused toimusid enne, mis pärast Saksamaa rünnakut NSV Liidu vastu? 3p

3.1. Tee rist tabeli õigesse lahtrisse. Kasuta vajadusel Ajalooatlast põhikoolile. 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Enne	Saksamaa rünnak NSV Liidu vastu	Pärast
	Jaapan ründab USA mereväebaasi Pearl Harboris	X
X	Saksamaa okupeerib 2/3 Prantsusmaast	
	Atlandi harta sõlmimine	X
	Jaapani kapituleerumine	X
X	Poola jagamine NSV Liidu ja Saksamaa vahel	
	Saksa okupeerib Baltimaad	X

3.2. Milline sündmus ülesandest 3.1. pani aluse Hitleri-vastasele koalitsioonile? 1 p
Atlandi harta.

4. Vasta küsimustele allikate ja oma teadmiste alusel. 2 p

4.1. Mis aastal ja kus asutati ÜRO? 1 p (1 punkti annab aasta ja koha nimetamine)
1945. aastal San Franciscos.

4.2. Nimeta üks ÜRO tegevuse põhieesmärk? 1 p
Rahu tagamine maailmas. Ülemaailmse rahu ja julgeoleku säilitamine. Rahvusvahelise koostöö edendamine erinevatel elualadel.

5. Teise maailmasõja ajal toimusid liitlasriikide konverentsid Teheranis, Jaltas ja Potsdamis. Vasta küsimustele, toetudes karikatuurile ja oma teadmistele. 3 p

5.1. Millisest Hitleri-vastase koalitsiooni tippkohtumisest võiks olla karikatuuril kujutatud ajendatud? Põhjenda oma seisukohta. 2 p

Konverents: Teheran

Põhjus: Lääneriigid lubasid Baltimaad NSV Liidule, loobudes Atlandi harta põhimõtetest. USA ja Suurbritannia ei olnud vastu Stalini nõudmisele tunnustada NSV Liitu 1941. a piirides. Eestile, Lätile ja Leedule tähendas see sakslaste väljatõrjumise järel taas Moskva võimu alla sattumist.

5.2. Mis okupatsioonivõim kehtis Eestis karikatuuri avaldamise ajal? 1 p
Saksa okupatsioon

III. KOMMUNISTLIKUD RIIGID. EESTI NSV. 12 P

1. Erista liiduvabariike ja sotsialismimaid. 5 p

1. Kirjuta kohanime ette number, millega on vastav riik/liiduvabariik kaardil tähistatud. Kasuta vajadusel Ajalooatlast põhikoolile. 2 p (7–8 õiget 2 p, 5–6 õiget 1 p)

4 – Poola	5 – Valgevene
3 – Leedu	9 – Moldaavia
1 – Eesti	7 – Ungari
6 – Tšehhoslovakkia	10 – Ukraina

1.2. Kirjuta ülesandest 1.1. tabeli õigesse lahtrisse riikide/liiduvabariikide nimed. 2 p
(7–8 õiget 2 p, 5–6 õiget 1 p)

Olid külma sõja aastail Nõukogude Liidu liiduvabariigid	Olid külma sõja aastail sotsialistlikud riigid
Leedu, Eesti, Valgevene, Moldaavia, Ukraina	Poola, Tšehhoslovakkia, Ungari

1. 3. Mis oli põhimõtteline erinevus sotsialismimaade ja liiduvabariikide vahel. 1 p
Sotsialismimaad olid vormiliselt sõltumatud riigid. Neil oli oma kodakondsus, oma raha, liiduvabariikidest sõltumatum majandus ja sisepoliitika, vormiliselt oma välispoliitika. Liiduvabariigid olid NSV Liidu koosseisus, sotsialismimaad formaalselt iseseisvad.

2. Anna hinnang NSV Liidu majandusele, tuginedes oma teadmistele ja tabelile. 3 p

2.1. Mis järeldusi võib teha tabeli alusel teravilja ja tarbekaupade tootmise kohta NSV Liidus. 2 p
Teravilja tootmine: Vajadus teravilja sisseveo järele on pidevalt kasvanud.
Tarbekaupade tootmine: Tarbekaupade osa tööstustoodangus vähenes pidevalt.

2.2. Nimeta üks põhjus, miks NSV Liit ei suutnud oma rahvast teravilja ja tarbekaupadega varustada. 1 p
Juurdus plaanimajandusele tuginev käsumajandus. Tööstuse jõuline eelisarendamine.
Tarbekaupade tootmine ehk elanikkonna igapäevaelu vajaduste rahuldamine oli teisejärguline.

3. Mis olid nõukoguliku majanduspoliitika iseloomulikud jooned? Nimeta kaks. 2 p

Tööstuse jõuline eelisarendamine (industrialiseerimine). Põllumajanduse sundkollektiviseerimine (kolhoseerimine). Jäiga riikliku plaanimajanduse juurutamine enamikul elualadel. Nii põllumajanduses kui tööstuses suretati täiesti välja erasektor. Tööstuses olid valitsevaks suurettevõtted, põllumajanduses maa sundvõõrandamise järel ühismajandid – kolhoosid ja sovhoosid. Juurdus plaanimajandusele tuginev käsumajandus. Defitsiit.

4. Mis olid käsumajanduse tagajärjed Eestile? Too kummagi valdkonna kohta üks Eestiga seotud näide. 2 p

Põllumajandus: Talumajapidamisele tugineva põllumajanduse lammutamine. Tootmine koondus suurfarmidesse ja see põhjustas looduse saastamist. Tekkisid ääremaad. Enamik toodangust veeti Eestist välja. Valitses toiduainete nappus.
Tööstus: Muulaste sisseränne. Virumaa idaosa suured tööstuslinnad muutusid venekeelseteks ja tühjenesid eestlastest. Eesti rahvusliku koosseisu muutumine. Keskkonna saastumine.

IV. NSV LIIDU ÜMBERKORRALDAMISE KAVA. UUS ÄRKAMISAEG EESTIS. 12 P

1. Ümberkorralduste algus. 3 p

1.1. Seleta mõiste perestroika. 1 p
NSV Liidu majandussüsteemi ümberkorraldamine. Majanduslikud ja poliitilised reformid NSV Liidus.

1.2. Nimeta üks perestroika ajal toimunud muudatus majandusel. 1 p
Lubati eraettevõtlust, anti ettevõtetele rohkem tegevusvabadust.

1.3. Nimeta üks perestroika ajal toimunud muudatus poliitikas. 1 p
 Vähenes kommunistliku partei juhtroll riigi poliitilises elus. Paljud tagurlikud partei juhttegelased sunniti ametist lahkuma. Kehtestati presidentaalne valitsemissüsteem. 1989. a märtsis toimusid esimesed mitme kandidaadiga valimised. Tekkisid mitmed poliitilised liikumised, millest kasvasid hiljem välja uued poliitilised parteid (erakonnad).

2. Töö dokumentidega. Vasta küsimustele, toetudes oma teadmistele ja dokumentidele. 5 p

2.1. Mis ajaloolist sündmust kajastab Allikas A? 1 p

Sündmus: Augustiputš 1991.

2.2. Mis ajaloolist sündmust kajastab Allikas B? 1 p

Sündmus: ENSV Ülemnõukogu otsus 20. augustil 1991 „Otsus Eesti riiklikust iseseisvusest“.

2.3. Nimeta üks oluline sündmus Eesti majanduses, sise- ja välispoliitikas, mis toimus pärast Allikas B esitatud dokumendi vastuvõtmist. 3 p

Majandus: Rahareformi läbiviimine 1992. Erastamine. Omandireformi läbiviimine.

Sisepoliitika: Põhiseaduse vastuvõtmine. Presidendi- ja parlamendivalimised 1992. a septembris. 1993. a alustas tööd Riigikohus.

Välispoliitika: ÜRO liikmeks astumine, vene vägede väljaviimine.

3. Ühenda poliitikut ajalooliste sündmustega. Kirjuta ajaloolise sündmuse ette sellega seotud poliitiku ees olev number. Üks isik võib sobida mitme sündmusega. 2 p (4 õiget 2 p, 2–3 õiget 1 p)

1	Vaino Väljas	1	Suveräänsusdeklaratsioon
2	Tunne Kelam	3	Rahvarinde liikumine
3	Edgar Savisaar	3	IME majandusprogramm
		2	Kodanike komiteede liikumine

4. 1988. aasta lõpuks oli Eesti tuleviku küsimuses välja kujunenud kolm poliitilist suunda, kelle seisukohad Eesti tuleviku küsimuses olid:

1 Omariikluse taastamine

2 Vabatahtlik liiduleping endiste NSV Liidu vabariikidega

3 Nõukogude Liidu säilimine

Millist suunda esindasid järgmised poliitilised ühendused? Kirjuta number tabelisse. 2 p (3–4 õiget 2 p, 1–2 õiget 1 p)

1	Muinsuskaitse Selts
2	Rahvarinne
1	Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei
3	Interrinne

V. TEADUS, KULTUUR JA ELUOLU XX SAJANDI II POOLEL. 12 P

1. Massikultuur. 2 p

1.1. Too näide, kuidas saab massikultuur olla kasumi saamise vahend. 1 p

Plaatide, videode jne müük. Reklam suurendas meelelahutuse tootjate sissetulekuid.

1.2. Too näide, kuidas võib massikultuur kujundada inimeste hoiakuid. 1 p
Kontserdid Aafrika näljahädaliste toetuseks, AIDSi leviku pidurdamiseks. Mitmesugused „revolutsioonid“ ühiskonna meelsuses (näiteks rassilise ja soolise võrdsuse, aga ka seksuaalmoraali küsimustes). Feministliku liikumise elavnemise tulemused on kõikjal maailmas tunduvalt kasvanud naiste osa ühiskondlikus elus jne.

2. Tuumaenergia. 2 p

2.1. Milleks kasutati 1945. aastal tuumaenergiat? 1 p
Tuumapommi valmistamiseks.

2.2. Kas sinu arvates tuleks Eestisse rajada tuumaelektrijaam? 1 p (*Vastus koos põhjendusega 1 p*)

Jah X

Põhjendus: Põlevkivi on otsakorral ja see tagaks Eesti energeetilise sõltumatus.

Ei X

Põhjendus: Tuumaelektrijaam võib kujutada keskkonnale suurt ohtu. Eesti on väike, tuumaelektrijaama rajamine inimasustusest kaugele ei ole võimalik. Elektrit on võimalik saada tehes naabritega koostööprojekte. Tuumaelektrijaam toodab tuumajäätmeid, samuti võib tekkida tuumakatastroofi oht seoses riketega elektrijaamas. Probleeme on tuumaelektrijaamade turvalisuse tagamisega ja keskkonna saastamisega. Võib toimuda avariid ja plahvatus, nagu oli 1986. a Tšernobõlis. Õhku paiskus radioaktiivset ainet, mis hiljem saastas Ukraina, Valgevene ja Venemaa alasid ja kus on radioaktiivne saastatus säilinud tänaseni.

3. Kosmoseajastu. Külma sõja ajal toimus Nõukogude Liidu ja USA vahel võidujooks kosmose alistamisel. **2 p**

3.1. Nimeta üks Nõukogude Liidu edusamm kosmose alistamisel. 1 p
Esimene maa tehiskaaslane, esimene inimene kosmoses, esimene naiskosmonaut jne.

3.2. Nimeta üks USA edusamm kosmose alistamisel. 1 p
Esimene inimene Kuul, kosmosesüstik jne.

4. Eluolu Nõukogude Eestis ja heaoluühiskonnas. Vasta küsimustele, tuginedes allikatele ja oma teadmistele. 6 p

4.1. Seleta mõiste „defitsiit“. 1 p
Kaupade puudus. Millegi puudujääk, ei jätkunud kõigile.

4.2. Miks valitses Nõukogude Liidu majanduses krooniline esmatarbekaupade defitsiit? 1 p
Eelistati rasketööstust. Plaanimajanduse ebakõlad. Idabloki maade majandus ei suutnud toota piisavas koguses tarbekaupu ja see põhjustaski nende puuduse.

4.3. Kuidas püüdis riik defitsiidist tingitud probleeme lahendada? 1 p
Tarbekaupu veeti sisse välismaalt. Kehtestati talongid, mis andsid õiguse teatud koguses vajalikke kaupu osta.

4.4. Mille poolest erineb eluolu heaoluühiskonnas sotsialistliku ühiskonna oldest? Too üks näide? 1 p
Valitseb kaubaküllus, sortiment on lai jne.

4.5. Millised ohud on tekkinud heaoluühiskonnas seoses krediitkaardi kasutamisega? 1 p
Kaardipettused, identiteedivargused jne.

4.6. Too näide selle kohta, et massiline tarbimine kahjustab keskkonda. 1 p
Kilekotid saastavad keskkonda, probleemid prügimajandusega, autoderohkus saastab keskkonda, metsade maharaiumine jne.